

بررسی دیدگاه کتابداران نسبت به نقش کتابخانه‌های عمومی در مهندسی فرهنگ جامعه در شهر تهران

شکوه تفرشی¹
مهرناز مشهدی² (نویسنده مسئول)

تاریخ پذیرش: 1390/03/15

تاریخ دریافت: 1389/12/02

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی تحت نظر نهاد، در مهندسی فرهنگ جامعه در شهر تهران انجام شده است.

روش پژوهش: پژوهش حاضر پیمایشی-تحلیلی است. جامعه آماری شامل 117 کتابدار 37 کتابخانه عمومی تحت نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در شهر تهران است. به علت محدود بودن جامعه، کل جامعه برای بررسی در نظر گرفته شد. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق ساخته است. به منظور انجام تحلیل‌های آماری از آزمون t تک‌متغیری، آزمون مجذور کا و آزمون فریدمن استفاده شده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که از دیدگاه کتابداران، کتابخانه‌های عمومی در زمینه ارتقاء دانش اطلاعاتی، نگرش اجتماعی، شکل‌گیری هنجارهای اجتماعی، جهان بینی، علاقه و عادت به مطالعه، غنای فرهنگی، ارتقاء آموزش و فعالیت‌های اجتماعی میان افراد جامعه نقش مؤثری داشته و در زمینه نگرش سیاسی، آیین‌های فرهنگی، نگرش اقتصادی افراد جامعه، نقش چندانی ندارند.

نتیجه‌گیری: با جمع‌بندی نهایی نقش کتابخانه‌ها در مؤلفه‌های فرهنگی می‌توان نتیجه‌گیری کرد که کتابخانه‌های عمومی شهر تهران از دیدگاه کتابداران بیش از حد متوسط در مهندسی فرهنگ جامعه دارند و از بین مؤلفه‌های فرهنگی نام برده شده، «ارتقاء دانش اطلاعاتی» با میانگین رتبه 10/47 و «نگرش

¹. استادیار گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

Shokouht@yahoo.com

². کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال و کتابدار کتابخانه مرکزی تهران

Mehrnaaz.mashhadi@gmail.com

اقتصادی» با میانگین 1/92 درصد به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین رتبه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند.

کلید واژه‌ها: مهندسی فرهنگ، فرهنگ، نهاد کتابخانه‌های عمومی، کتابداران کتابخانه‌های عمومی، شهر تهران.

مقدمه و بیان مسئله

بی‌گمان باید پذیرفت که انسان فرهنگ را می‌آفریند و فرهنگ هم انسان را می‌سازد، فرهنگ به انسان یاد می‌دهد تا اندیشه‌های ثابت و پایداری را بیاموزد و در قالب گروه‌های پیچیده‌ای که وظایف جداگانه و ویژه دارند، سازمان یابد. نکته اصلی که باید بدان بپردازیم موشکافی دقیق وضعیت فرهنگی فعلی کشور از دیدگاه علمی و کارشناسانه و بررسی نقاط ضعف و قوت فرهنگ و آینده پژوهی و برنامه‌ریزی برای مهندسی فرهنگ کشور است. در این راستا باید با توجه به مباحثی همچون مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی و با داشتن نگاه سیستمی و دقیق برای رشد و شکوفایی فرهنگ کشور گام برداشت. در ابتدا باید مشخص کنیم فرهنگ و فرهنگ عمومی و حرکت عظیم درونی و کیفیت بخش فرهنگ که در درون انسان‌ها و جوامع به وجود می‌آید، چگونه باید باشد. فرهنگ کدام است؟ فرهنگ موجود کدام است؟ اشکالات و نواقص چیست؟، لذا مجموعه‌ای لازم است که اینها را به تصویر بکشد (قیومی، 1387). پس از بررسی فرهنگ موجود، فرهنگ مطلوب و فرهنگ هدف برنامه‌ریزی دقیق و منسجمی به منظور شناخت نقاط قوت و ضعف فرهنگ موجود، رفع کاستی‌ها و ضعف‌ها و ارتقاء فرهنگ انجام شده و فرهنگ موجود را به سمت فرهنگ مطلوب و هدف پیش ببریم. این همان مهندسی فرهنگ است. به عبارت دیگر مهندسی فرهنگ عبارتست از طراحی، نوسازی و بازسازی فرهنگ، زمانی که فرهنگ را واسطه تعامل و ابزار شناخت هر انسان از جوامع گذشته، حال و آینده‌ی خودش تعریف کنیم (فرهنگی، صمدی و اردشیر زاده، 1387). از سوی دیگر، کتابخانه‌های عمومی از معدود سازمان‌هایی هستند که واسطه تعامل و ابزار شناخت اعضای هر جامعه از جوامع گذشته، حال و آینده خود محسوب می‌شوند. کتابخانه عمومی یکی از ارکان اصلی جامعه مردم سالار است، زیرا صاحب‌نظران از آن تحت عنوان سومین رکن ساختمان مردم سالاری اطلاعاتی یاد می‌کنند (زوارقی، 1385). کتابخانه‌های عمومی مانند نیرویی جاودان برای آموزش فرهنگ و اطلاعات و عامل اصلی پرورش صلح و سلامت روح از طریق اندیشه مردان و زنان است (زوارقی، 1388). از این رو نقش آنها در نوسازی و بازسازی فرهنگ جامعه و به نوعی مهندسی فرهنگ جامعه انکار ناپذیر است. پژوهش فوق در پی یافتن نقش کتابخانه‌های عمومی در فرایند مهندسی فرهنگ جامعه است. مسئله اساسی این است که آیا کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری زیرساخت‌های فرهنگ دارای نقش مؤثری هستند؟ از آنجاکه شکل‌گیری زیرساخت‌های فرهنگ در هر جامعه نقشی بسیار بسزا در ساختار اجتماعی، اقتصادی و سیاسی آن جامعه داشته و پیشرفت یا عقبماندگی هر ملتی در گرو و رشد و پیشرفت فرهنگ آن ملت است، لذا هر جامعه‌ای نیازمند ارزیابی فرهنگی موجود و برنامه‌ریزی به منظور رفع کاستی‌ها و بهبود وضعیت موجود و نزدیک شدن هر چه بیشتر به وضعیت مطلوب است. از طرف دیگر با وضعیت کنونی کتابخانه‌های عمومی در شهر تهران و کم بودن تعداد آنها نسبت به جمعیت و عدم پراکندگی مناسب جغرافیایی آنها در مناطق مختلف شهر تهران و نیز کم بودن و

مناسب نبودن منابع آن‌ها برای جامعه مراجعان و نیز عدم دسترسی مناسب کتابخانه‌ها و اعضای آن‌ها به ابزارهای روز فناورانه و اینترنت و عدم زیرساخت‌های اطلاعاتی مناسب، بررسی عملکرد کتابخانه‌های عمومی در زمینه اثرگذاری بر فرهنگ جامعه ضروری به نظر می‌رسد، لذا پژوهشگر در این مقاله ابتدا به مفهوم فرهنگ و مهندسی فرهنگ پرداخته، سپس نقش فرهنگی کتابخانه در جامعه را بررسی کرده و با دسته‌بندی آن به 11 مقوله اصلی، دیدگاه کتابداران در هر یک را ارزیابی کرده و در نهایت با جمع‌بندی مطالب در خصوص میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در مهندسی فرهنگ جامعه نتیجه‌گیری می‌کند.

اهداف پژوهش

- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی تحت نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی در مهندسی فرهنگ جامعه در شهر تهران.

اهداف فرعی پژوهش:

- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری آیین‌های فرهنگی جامعه؛
- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری هنجارهای اجتماعی در جامعه؛
- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری جهان‌بینی افراد جامعه؛
- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری نگرش اقتصادی افراد جامعه؛
- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری نگرش سیاسی افراد جامعه؛
- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری نگرش اجتماعی افراد جامعه؛
- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری عادت به مطالعه در میان افراد جامعه؛
- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقاء فعالیت‌های اجتماعی میان افراد جامعه؛
- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در غنای فرهنگی افراد جامعه؛
- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقاء دانش اطلاعاتی افراد جامعه؛
- تعیین میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقاء آموزش در میان افراد جامعه.

پرسش‌های پژوهش

پرسش اصلی

- 1- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در مهندسی فرهنگ جامعه نقش دارند؟

پرسش‌های فرعی

- 1- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در شکل‌گیری آیین‌های فرهنگی جامعه نقش دارند؟
- 2- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در شکل‌گیری هنجارهای اجتماعی در جامعه نقش دارند؟
- 3- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در شکل‌گیری جهان بینی افراد جامعه نقش دارند؟
- 4- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در شکل‌گیری نگرش اقتصادی افراد جامعه نقش دارند؟
- 5- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در شکل‌گیری نگرش سیاسی افراد جامعه نقش دارند؟
- 6- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در شکل‌گیری نگرش اجتماعی افراد جامعه نقش دارند؟
- 7- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در شکل‌گیری علاقه و عادت به مطالعه در میان افراد جامعه نقش دارند؟
- 8- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در ارتقاء فعالیت‌های اجتماعی میان افراد جامعه نقش دارند؟
- 9- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در غنای فرهنگی افراد جامعه نقش دارند؟
- 10- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در ارتقاء دانش اطلاعاتی افراد جامعه نقش دارند؟
- 11- کتابخانه‌های عمومی تا چه میزان در ارتقاء آموزش در میان افراد جامعه نقش دارند؟

فرضیه‌های پژوهش

- 1- از نظر کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی تحت نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی در شهر تهران، نقش کتابخانه‌های عمومی در مهندسی فرهنگ بالاتر از حد متوسط قرار دارد.
- 2- از نظر کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی تحت نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی در شهر تهران، میان نقش کتابخانه در عوامل تشکیل دهنده مهندسی فرهنگ، تفاوت معنی داری وجود دارد.

پیشینه پژوهش

قیومی (1387) در رساله‌ی دکترای خود با عنوان «ارائه الگوی مهندسی فرهنگ با رویکرد آینده‌پژوهی» ضمن شناسایی روش‌های آینده‌پژوهی و شیوه‌های کاربرد آن در مهندسی فرهنگ، به شناسایی فرهنگ موجود پرداخته، نقاط قوت و ضعف آن را بررسی نموده و راه‌های رسیدن به مهندسی فرهنگ مطلوب با استفاده از رویکردهای آینده‌پژوهی را مشخص کرده است، لذا پس از تعیین نقاط قوت و ضعف مؤلفه‌ها و شاخص‌های فرهنگ موجود و مقایسه آن با فرهنگ مطلوب سعی کرده است با استفاده از تکنیک‌های آینده‌پژوهی و همچنین از طریق جمع نظریه‌های کارشناسی و سناریونویسی، راهکارهای پرکردن شکاف‌ها و فاصله‌های موجود بین دو وضعیت فرهنگ را در قالب یک الگوی مهندسی فرهنگ ارائه کند. فرایند پژوهش انجام شده نشان دهنده این مطلب بود که مدل و الگوی طراحی شده، قابلیت مهندسی فرهنگ با رویکرد آینده‌پژوهی را دارا است.

زوارقی (1388) در مقاله‌ای با عنوان " کتابخانه‌های عمومی و نقش آنها در مهندسی فرهنگی جامعه " با بررسی متون منتشر شده در زمینه کارکردهای کتابخانه‌های عمومی و ظرفیت‌های این نوع کتابخانه‌ها در توسعه فرهنگی، آموزشی، اجتماعی و سیاسی، نهایتاً نقش این نوع کتابخانه‌ها که در قلب جامعه قرار دارند را در مهندسی فرهنگی جامعه مورد بررسی قرار داد؛ و به این نتیجه دست یافت که کتابخانه‌های عمومی حتی با ظهور فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی نوین نیز از ظرفیت بالایی در توسعه‌ی همه‌جانبه‌ی کشور و اعتماد به نفس ملی برخوردار هستند.

با توجه به بررسی‌ها و تحقیقات انجام شده در خارج از کشور، نظر سنجی که مؤسسه‌ی نظر سنجی گالوپ³، در سال 1992 در مورد نگرش مردم ایالات متحده نسبت به کتابخانه‌های عمومی نشان می‌دهد که اکثر آنها کتابخانه عمومی را به عنوان نهادی آموزشی می‌نگرند و انتظار آن‌ها از کتابخانه عمومی فراهم آوری مواد و خدمات آموزشی است. با نقل قول و آمار ارائه شده‌ی فوق می‌توان دقیقاً به نقش آموزشی کتابخانه‌های عمومی که یکی از رسالتهای اولیه‌ی آن‌ها است و امروزه با عبارت‌ها و مفاهیم دیگری چون آموزش دائمی، آموزش بزرگسالان، یادگیری تمام عمر، یادگیری خانوادگی و ... مطرح می‌شود پی برد (مککب، 2001).

کِرک، مکمنی و پولتر⁴ (2004)، با انجام پیمایشی به نقش کتابخانه‌های عمومی در تحقق یادگیری خانوادگی با توجه به مأموریت ویژه‌ی آنها در زمینه یادگیری در تمام عمر پرداختند و در نهایت به این نتیجه رسیدند که کتابخانه‌های عمومی نقش بسیار اساسی در یادگیری افراد در تمام مراحل زندگی ایفا می‌کنند.

ایو، گروت و اسچمیت⁵ (2007)، معتقدند که کتابخانه‌های عمومی با انجام سه کار، می‌توانند نقش و ارتباط خود با آموزش و پرورش را گسترش دهند:

- 1- همترازی اهداف کتابخانه با اهداف موجود در سیاست‌گذاری ملی؛
- 2- افزایش روند رسمی سازی کارهایی که کتابخانه‌های عمومی همیشه ارائه داده‌اند، مانند پشتیبانی از یادگیری؛
- 3- انجام کارهای مشارکتی و مشترک با سایر ارائه‌کنندگان خدمات آموزشی.

نتیجه پژوهش کاکس و همکارانش⁶ (2000)، به عنوان عمیق‌ترین کار در زمینه سنجش نقش کتابخانه‌های عمومی در ایجاد سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد که کتابخانه‌های عمومی تعامل، حس برابری و اعتماد ایجاد می‌کنند؛ از این رو نقش بسزایی در ایجاد سرمایه اجتماعی دارند. به زعم آنها مکانیسمی که باعث ایجاد این اعتماد عمومی می‌شود، نهاد کتابخانه از یک سو و فضای کتابخانه از سوی دیگر است.

پژوهش کارپنتر⁷ (2007)، در زمینه‌ی بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در روابط چند فرهنگی که مهم‌ترین دغدغه‌ی آن‌ها حفظ هویت و فرهنگ محلی،

³ Gallup Inistitu

⁴ Kirk, W. Mcmenemy, D. and Poulter, A

⁵ Eve, J. Groot, M. D. Schmidt, A. M.

⁶ Cox, E. Swinbourne, K. Pip, C. and Laing, S.

⁷ Carpenter, H

منطقه‌ای در عین حال ملی است، می‌باشد. وی با سفر به کشورهای کانادا، ایالات متحده، سوئد، دانمارک، هلند و بلژیک به بررسی مشاهدات خود در این زمینه پرداخت. او در پایان نتیجه گرفت که ایده سنتی کتابخانه‌های عمومی به عنوان مکانی ثابت برای تأمل و مطالعه‌ی اختصاصی با انجام عمل امانت کتاب یا سایر منابع مرتبط با فرهنگ و هویت محلی، منطقه‌ای و ملی همچنان به ارزش خود باقی است. نتیجه بررسی سال 2006 مؤسسه‌ی مدنی⁸ نشان داد که کتابخانه‌های عمومی به علی‌چون نقش آنها در ایجاد مهارت‌های فناورانه، کارآفرینی و مکان‌های باطراوت و قابل زندگی نه تنها منبع تغذیه‌ی اقتصاد دانش مدار کنونی هستند؛ بلکه می‌توانند در ایجاد اقتصاد جدید دهه‌های آتی نیز نقش بسزایی ایفا کنند (شورای کتابخانه‌های مدنی، 2007). با جمع بندی پیشینه‌های ذکر شده می‌توان نتیجه‌گیری کرد که عملکرد کتابخانه‌ها در زمینه فرهنگ در خارج از کشور مناسب است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پیمایشی - تحلیلی است. ابزار گردآوری پرسشنامه است که روایی آن از طریق تأیید پرسشنامه توسط اساتید رشته و پایایی بر اساس آزمون کرونباخ، آلفا برابر با 0/78 تعیین گردید. در طراحی پرسشنامه از مقیاس لیکرت استفاده شده است. پرسشنامه پژوهش فوق شامل 29 سؤال بوده و برای هر سؤال اساسی پژوهش، حداقل 2 و حداکثر 4 سؤال در پرسشنامه طرح شد. همچنین پرسشنامه از طریق پست الکترونیکی به کتابخانه‌ها ارسال گردید و به هر کتابخانه مهلت یک هفته‌ای به منظور تکمیل پرسشنامه داده شد و برای هرگونه ابهام احتمالی شماره تماس پژوهشگر در پرسشنامه درج گردید. پرسشنامه بین همه 117 نفر جامعه پژوهش توزیع گردید و همه افراد آن را تکمیل کرده و عودت دادند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و تحلیلی استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

با توجه به نظر کتابداران در مورد عملکردهای فرهنگی کتابخانه‌های عمومی، سؤالات پژوهش به دو دسته تقسیم شده است. در قسمت اول سؤالاتی مطرح می‌شود که عملکرد کتابخانه در آن‌ها ضعیف ارزیابی شده است و در قسمت دوم سؤالاتی مطرح می‌شود که عملکرد کتابخانه در آن‌ها مطلوب ارزیابی شده است.

پاسخ به سؤالات 1 تا 3 پژوهش:

جدول 1: پاسخ کتابداران مورد مطالعه در زمینه میزان تأثیر کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری آیین‌های فرهنگی و نگرش اقتصادی و سیاسی افراد جامعه

ویژگی‌های آماری متغیرها	X^2	درجه آزادی	سطح معناداری
-------------------------	-------	------------	--------------

⁸ - Urban Libraries Council

0/000	3	78/66	آیین‌های فرهنگی
0/001	3	16/5	نگرش اقتصادی
0/000	3	18/56	نگرش سیاسی

از نتایج به دست آمده از آزمون مجذور کای بر اساس تفاوت مابین پاسخ کتابداران می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که در هر یک از 3 متغیر حاضر در سطح خطای کمتر از 0/01 تفاوت معنی‌داری وجود دارد. در نتیجه به طور کلی به اعتقاد کتابداران، کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری نگرش اقتصادی، سیاسی افراد و همچنین در شکل‌گیری آیین‌های فرهنگی در میان افراد جامعه ضعیف عمل می‌کنند.

Archive of SID

پاسخ به سؤالات 4 تا 11 پژوهش

جدول 2: نتایج آزمون t تک متغیری برای بررسی میزان نقش کتابخانه‌های عمومی در مورد شکل‌گیری عوامل مختلف مهندسی فرهنگ

ویژگی‌های آماری متغیر	میانگین	انحراف معیار	تعداد	میانگین فرضی	تفاضل میانگین‌ها	t	درجه آزادی	احتمال خطا
جهان بینی	6/26	1/29	117	5	1/26	10/56	116	0/000
هنجارهای اجتماعی	8/51	1/58	117	7/5	1/01	6/94	116	0/000
نگرش اجتماعی	8/67	1/77	117	7/5	1/17	7/12	116	0/000
فعالیت‌های اجتماعی	5/94	1/34	117	5	0/94	7/58	116	0/000
دانش اطلاعاتی	9/81	1/46	117	7/5	2/31	17/11	116	0/000
غناي فرهنگي	6/22	1/03	117	5	1/22	12/88	116	0/000
علاقه و عادت به مطالعه	6/44	1/11	117	5	1/44	14	116	0/000
آموزش	6	1/17	117	5	1	9/21	116	0/000

با توجه به داده‌های جدول 2 می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که در تمامی متغیرهای ذکر شده در سطح خطای کمتر از 0/01 تفاوت معنی‌داری وجود دارد، در نتیجه به اعتقاد کتابداران، کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری جهان بینی افراد، هنجارهای اجتماعی، نگرش اجتماعی، فعالیت‌های اجتماعی، دانش اطلاعاتی، غناي فرهنگي، عادت به مطالعه و آموزش نقش مؤثری دارند.

یافته‌های مربوط به فرضیه اول پژوهش: «از نظر کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی تحت نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی در شهر تهران، نقش کتابخانه‌های عمومی در مهندسی فرهنگ بالاتر از 50 درصد قرار دارد.»

جدول 3: نتایج آزمون t تک متغیری برای بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی مورد مطالعه در مهندسی فرهنگ جامعه

ویژگی‌های آماری متغیر	میانگین	انحراف معیار	تعداد	میانگین فرضی	تفاضل میانگین‌ها	t	درجه آزادی	احتمال خطا
مهندسی فرهنگ	65/51	9/03	117	55	10/51	6/12	116	0/000

با توجه به داده‌های جدول شماره 3، نتایج آزمون T تک متغییری در سطح خطای کمتر از 0/01 مابین میانگین مشاهده شده و فرضی تفاوت معنی داری وجود دارد. در نتیجه به اعتقاد کتابداران، نقش کتابخانه‌های عمومی شهر تهران بر مهندسی فرهنگ جامعه بالاتر از حد متوسط قرار دارد. بدین ترتیب فرضیه اول پژوهش تأیید می‌گردد.

یافته‌های مربوط به فرضیه دوم پژوهش: «از نظر کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی تحت نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی در شهر تهران، میان نقش کتابخانه در عوامل تشکیل دهنده مهندسی فرهنگ، تفاوت معنی داری وجود دارد.»

جدول 4: نتایج آزمون فریدمن برای مقایسه کتابداران کتابخانه‌های مورد مطالعه در عوامل تشکیل دهنده مهندسی فرهنگ

ویژگی‌های آماری عوامل مهندسی فرهنگ	میانگین رتبه	تعداد	χ^2	درجه آزادی	سطح معناداری
دانش اطلاعاتی	10/47	117	1019/56	10	0/000
نگرش اجتماعی	9/44				
هنجارهای اجتماعی	9/36				
عادت به مطالعه	6/56				
جهان بینی	6/35				
غناي فرهنگي	6/18				
آموزش	5/85				
فعالیت‌های اجتماعی	5/76				
نگرش سیاسی	2/05				
آیین‌های فرهنگی	2/05				
نگرش اقتصادی	1/92				

با توجه به داده‌های جدول 4، و با استفاده از آزمون فریدمن، تفاوت معناداری در سطح خطای کمتر از 0/01 مشاهده می‌شود، در نتیجه چنین نتیجه گرفته می‌شود که از دیدگاه کتابداران کتابخانه‌های مورد مطالعه میان عوامل یازده‌گانه مهندسی فرهنگ تفاوت معنی داری وجود دارد. با مشاهده میانگین رتبه‌های حاصله در این زمینه درمی‌یابیم که کتابداران مورد مطالعه نشان داده بودند که عامل ارتقاء دانش اطلاعاتی مهندسی فرهنگ در مقایسه با دیگر عوامل آن از اهمیت بیشتری برخوردار است. بنابراین فرضیه دوم پژوهش نیز تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

• یافته‌های تحقیق نشان داد که در مقیاس لیکرت نمره نقش کتابخانه‌های عمومی در مهندسی فرهنگ جامعه بالاتر از حد متوسط است که با نتایج زوارقی (1388) مشابهت دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود برای تدام و ارتقاء عملکرد کتابخانه‌ها و آشنایی بیشتر کتابداران با این مقوله، اقداماتی مانند برگزاری کارگاه‌های آموزشی تحت عنوان مهندسی فرهنگ، نحوه فرهنگ سازی در مهندسی فرهنگ، و تقویت مهندسی فرهنگ در

کتابخانه‌های عمومی، در دستور کار مدیران نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور قرار گیرد.

• یافته‌های پژوهش نشان داد که کتابخانه‌های عمومی در شکل‌گیری جهان‌بینی افراد، هنجارهای اجتماعی، نگرش اجتماعی، فعالیت‌های اجتماعی، دانش اطلاعاتی، غنای فرهنگی، عادت به مطالعه و آموزش نقش مؤثری دارند که با نتایج پژوهش‌های مؤسسه‌ی نظر سنجی گالوپ، کرک، مکمنی و پولتر (2004)، کاکس و همکارانش (2000) نزدیک بوده و نشان دهنده این است که کتابخانه‌های کشور ما در این زمینه‌ها با کتابخانه‌های دیگر کشورها همگام هستند، لذا می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که برنامه‌های فرهنگی و خط‌مشی‌های موجود در این بخش‌ها در کشور ما مناسب بوده و بایستی به سایر بخش‌ها نیز تعمیم داده شوند.

• یافته‌های پژوهش نشان داد که کتابخانه‌های عمومی در خدمت به اقوام مختلف جامعه و فراهم آوری منابع برای آن ضعیف عمل می‌کنند که با توجه به پژوهش کارپنتر (2007)، این کارکرد کتابخانه‌ها در کشور ما ضعیف است، لذا پیشنهاد می‌گردد منابعی به زبان اقوام مختلف ایرانی برای کتابخانه‌ها فراهم شود و کلاس‌ها و کارگاه‌هایی برای آشنایی با اقوام مختلف و آداب و رسوم آنان تشکیل شود و اردوهای بین کتابخانه‌های استان‌های مختلف برگزار شود تا از این طریق کودکان و نوجوانان کشور با یکدیگر آشنا شوند و اتحاد ملی در بین نسل‌های آینده ایرانیان تقویت شود.

• یافته‌های پژوهش نشان داد که کتابخانه‌ها در شکل‌گیری نگرش اقتصادی و سیاسی افراد ضعیف عمل می‌کنند که مقایسه نتایج با نتیجه بررسی سال 2006 مؤسسه‌ی مدنی نشانگر عملکرد ضعیف کتابخانه‌ها در این زمینه در کشور ماست، لذا پیشنهاد می‌شود منابع کتابخانه‌ها در زمینه سیاست و اقتصاد تقویت شده و کارگاه‌های بحث آزاد سیاسی با حضور ناظری مطلع و تأیید شده در این زمینه برگزار گردد و افراد از طریق بحث با یکدیگر به تبادل اطلاعات پرداخته و به مسایل سیاسی آگاه‌تر و علاقمندتر شوند.

• با توجه به اهمیت بحث فرهنگ، مسئولان و مدیران و دست‌اندرکاران این بخش بایستی به مؤلفه‌ها و اجزاء فرهنگ اهتمام بیشتری بورزند. برای وصول به نتایج بهتر، پیشنهاد می‌گردد مسئولان خبرگان را در تصمیم‌گیری‌هایشان مشارکت دهند. همچنین استفاده از سناریوها و راه کارهای مندرج در این زمینه تا حدی می‌تواند به حرکت فرهنگ موجود به فرهنگ مطلوب کمک کند. بهتر است در فواصل منظم پرسشنامه‌هایی میان اعضاء جامعه پخش شود و هر از گاهی فرهنگ و تغییرات آن مطالعه شود تا از این طریق طراحی سیستم فرهنگ، نوسازی و بازسازی آن میسر گردد.

منابع

- بنیانیان، ح. (1386). فرهنگ و توسعه. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- حقیقی، م. و دیگران (1386). مدیریت رفتار سازمانی. تهران: ترمه.
- زوارقی، ر. (1385). کتابخانه‌های عمومی آینده. فصلنامه کتاب، (67)، 149-160.
- زوارقی، ر. (1388). کتابخانه‌های عمومی و نقش آن‌ها در مهندسی فرهنگی جامعه. ماهنامه مهندسی فرهنگی، (29 و 30)، 40-57.

سجادی جاغرق، ع. (1389). ارائه الگوی مهندسی فرهنگ در سطح روزنامه‌های دولتی ایران. پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران

شفیعی‌زاده، ح. (1389). نقش دانشگاه در مهندسی فرهنگ. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، دفتر گسترش و تولید علم.

عاصی، الف. (1388). قلمرو دین در عرصه مهندسی فرهنگ از نظر قرآن و سنت. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران.

عظیمی، ح. (1373). توسعه، جسجو در بنیادها و مفاهیم. همشهری (9/22/73).

فرهنگی، ع.؛ صمدی، م.؛ اردشیرپور، م. (1387). مهندسی فرهنگ و سواد رسانه‌ای. ماهنامه مهندسی فرهنگی، (21 و 22).

قیومی، ع. (1387). ارائه الگوی مهندسی فرهنگ با رویکرد آینده پژوهی. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران.

ناظمی، م. (1386). درآمدی بر مهندسی فرهنگی. تهران: اولین همایش ملی مهندسی فرهنگ.

- Carpenter, H. (2007). The role of public libraries in multicultural relationships. Winston Churchill Memorial Trust. from: http://www.welcometoyourlibrary.org.uk/content_files/files/TheRoleofPublicLibrariesinMulticulturalRelationshipsWCMTRReport.pdf
- Cox, E. ; Swinbourne, K. ; Pip, C. ; Laing, S. (2000). A safe place to go: libraries and social capital. *University of Technology*, the State Library of New South Wales, Sydney. from: www.sl.nsw.gov.au/pls/publications/pdf/safe_place.pdf
- Eve, J. ; Groot, M. D. ; Schmidt, A. M. (2007). Supporting lifelong learning in public libraries across Europe. *Library Review* , 56, (5) , 393-406.
- Kirk, W. ; Mcmenemy, D. ; Poulter, A. (2004). Family learning services in UK public libraries: an investigation of current provision and ongoing development. *New Library World* , 105, (1200/1201), 176-183.
- McCabe, B. (2001). *Civic Librarianship: Renewing the Social Mission of the Public Library*. Mitchell ville: Scarecrow press.
- Urban Libraries Council (2007). *Public Library Contributions to Local Economic Development*. from: http://www.urbanlibraries.org/files/making_cities_stronger.pdf